

Гергана ПЕТКОВА
Медицински университет – Пловдив, България

Ваня ИВАНОВА
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, България

**БЪЛГАРСКИ И СРЪБСКИ ЛИЧНИ ИМЕНА, ОБРАЗУВАНИ
ОТ ЛАТИНСКИ АНТРОПОНИМИ, ИЗВЕДЕНИ
ОТ АПЕЛАТИВ СЪС ЗНАЧЕНИЕ „ЦВЯТ“**

Gergana PETKOVA
Medical University of Plovdiv, Bulgaria

Vanya IVANOVA
Paisiy Hilendarski University of Plovdiv, Bulgaria

**BULGARIAN AND SERBIAN PERSONAL NAMES
BASED ON LATIN ANTHROPNYMS DERIVED
FROM AN APPELLATIVE WITH THE MEANING OF “COLOUR”**

The choice of a personal name is subject to various restrictions. A lot of extralinguistic factors play an important role, such as old folk traditions, family rules, laws, and the official religion in a country.

The research object of this paper are Bulgarian and Serbian personal names (both male and female) based on Latin anthroponyms derived from an appellative with the meaning of “colour”.

The examples selected are divided into groups according to: 1) the Latin anthroponym etymological characteristics (if it is a Gentile name, a cognomen (a Gentile nickname), a Neo-Latin name); 2) the initial appellative meaning (the colour it denotes); 3) the extralinguistic information connected with the official lists of saints canonized by the Orthodox and/or Catholic Church.

Keywords: Bulgarian; Serbian; personal names; colour; Latin anthroponyms.

Изборът на лично име се подчинява на различни ограничения. Множество екстралингвистични фактори оказват своето влияние – народните обичаи, традициите, спазвани в дадено семейство, официалните закони в страната. Не трябва да се пренебрегва и влиянието на официалната религия в държавата.

Обект на изследване в настоящия текст са 8 български лични имена (4 мъжки и 4 женски) и 17 сръбски лични имена (11 мъжки и 6 женски), образувани от 17 латински антропонима (11 мъжки и 6 женски), изведени от апелатив със значение „цвят“.

Ексцерпираниите примери са класифицирани: 1) етимологично според типа на латинския антропоним (римско родово име, римски когномен (родов прякор), неолатинско име); 2) тематично според значението на изходния апелатив (цвета, който се означава с изходната лексема); 3) според екстралингвистичната информация относно включването на антропонима в официалните канонични списъци на Православната църква, на католическата или и на двете църкви.

Основната цел е да бъде представен максимално пълен списък на типа антропоними, обект на научен интерес в настоящото изследване, а като основни източници за ексцерпция и ономастична и етимологична информация за българските лични имена са използвани *Речник на личните и фамилните имена у българите* от Стефан Илчев, *Честотно-тълковен речник на личните имена у българите* и *Честотно-етимологичен речник на личните имена в съвременната българска антропонимия* с автор Никола Ковачев, както и следните заглавия, засягащи сръбските лични имена: М. Bosanac, *Prosyjetin imenoslov*, М. Грковић, *Речник личних имена код Срба*, Б. Дојчиновић, *Књига имена (водич за будуће родитеље и кумове)*, П. Кол, А. Ранчић, *Именар – лексикон српских имена*.

Важно е да се подчертае, че всички славянски лични имена, които са включени в настоящия текст, са част от съвременния антопонимикон на двете държави, макар и с ниска по честотност употреба. Бидейки с чужд произход, точната им етимология не винаги е известна на обикновените хора. Понякога тя погрешно се свързва с негативни асоциации, което води до тяхното непредпочитане и рядка употреба. Въпреки това те заслужават да бъдат проучени, защото са успели да се запазят в състава на тези две именни системи в продължение на векове.

I. Етимологична класификация на българските и сръбските антропоними:

1. Мъжки антропоними:

А. Български и сръбски мъжки антропоними, изведени от римско родово име с изходна етимология със значение „цвет“:

BG: Вергилий (Войнов, Милев 1990, Илчев 1959, Ковачев 1987, Ковачев 1995)/ Виргилий (Ковачев 1995); **SRB:** Вергилије/ Виргилије (Босанац 1984) < *Vergilius/ Virgilius* (< 1) лат. *virens, entis* – „зеленееш, зелен“ (сег. деят. прич. от гл. *vireo*, 2 – „зеленея, раззеленявам се“); 2) лат. *virgo, inis, f* – „девица“ (Войнов, Милев 1990); 3) лат. *virgula, ae, f* – „клонче, пръчица“; 4) лат. *virga, ae, f* – „жезъл; пръчка, вейка; лоза“ (Войнов, Милев 1990, Ковачев 1987, Ковачев 1995); 5) от *vergiliae, arum, f* – „съзвездие Плеади“ (Босанац 1984, Ковачев 1987, Ковачев 1995); 6) лат. *vireo*, 2 – „зеленея, раззеленявам се“ (Босанац 1984, Ковачев 1987, Ковачев 1995)); **SRB:** Ливије (Босанац 1984, Гъркович 1966) < *Livius* (< 1) лат. *liveo*, 2 – „злобя, завиждам; посинявам, ставам син“; 2) лат.

livor, oris, m – „завист“; 3) лат. *lividus*, 3 – „злюбен, завистлив“ (Войнов, Милев 1990)); **SRB:** Флавије (Босанац 1984) < **Flavius** (< 1) лат. *flavus*, 3 – „жълт, златен, златистожълт; жълтеникав, рус“ (Босанац 1984, Ковачев 1987, Ковачев 1995); 2) лат. *Flavius, ii, m* – „флавианец“ (Илчев 1959)); **SRB:** Фулвије < **Fulvius** (< лат. *fulvus*, 3 – „жълт, светлокафяв, жълтеникавокафяв“ (Босанац 1984));

Б. Български и сръбски мъжки антропоними, изведени от римски когномен (родов прякор) с изходна етимология със значение „цвят“:

SRB: Албус < **Albus** (< лат. *albus*, 3 – „бял, ярък; с бяла кожа“ (Босанац 1984)); **BG:** Албин (Войнов, Милев 1990, Ковачев 1995); **SRB:** Албин (Босанац 1984, Гъркович 1959) < **Albinus** (< 1) римския когномен *Albus*; 2) лат. *albinus*, 3 – „който е бял“ (Босанац 1984, Ковачев 1995)); **SRB:** Нигер < **Niger** (< лат. *niger, gra, grum* – „черен“ (Босанац 1984)); **SRB:** Пурпур < **Purpureo** (< лат. *purpureus*, 3 – „пурпурен“ (Босанац 1984));

В. Български и сръбски мъжки антропоними, изведени от неолатинско име с изходна етимология със значение „цвят“:

SRB: Кандид < **Candidus** (< лат. *candidus*, 3 – „бял, блестящ, белоснежен“ (Босанац 1984)); **BG:** Рубенс (Ковачев 1995); **SRB:** Рувим (Дойчинович 2010, Кол, Ранчич 2011) < **Rubens** (< 1) лат. *rubens, entis* – „изчервен; румен“ (сег. деят. прич. от гл. *rubeo*, 2 – „червя се“) (Кол, Ранчич 2011); 2) лат. *ruber, bra, brut* – „червен; срамежлив“ (Ковачев 1995)).

2. Женски антропоними:

А. Български и сръбски женски антропоними, изведени от римско родово име с изходна етимология със значение „цвят“:

BG: Флавия (Ковачев 1987); **SRB:** Флавија (Босанац 1984) < **Flavia** (< 1) римското родово име *Flavius* (Ковачев 1987); 2) лат. *flava* – „жълта, златна, златистожълта; жълтеникава, руса“ (форма за ж. р. от прил. име *flavus*, 3 – „жълт, златен, златистожълт; жълтеникав, рус“) (Босанац 1984)); **SRB:** Фулвија < **Fulvia** (< 1) римското родово име *Fulvius*; 2) лат. *fulva* – „тъмножълта; ръждива, червеникава“ (форма за ж. р. от прил. име *fulvus*, 3 – „тъмножълт; ръждив, червеникав“) (Босанац 1984));

Б. Български и сръбски женски антропоними, изведени от римски когномен с изходна етимология със значение „цвят“:

BG: Алба (Ковачев 1995); **SRB:** Алба (Босанац 1984, Гъркович 1959) < **Alba** (< 1) римския когномен *Albus*; 2) лат. *alba* – „бяла, светла“ (форма за ж. р.

от прил. име *albus*, 3 – „бял, светъл“) (Босанац 1984, Ковачев 1995)); **BG**: Албина (Илчев 1959, Ковачев 1987, Ковачев 1995); **SRB**: Албина (Босанац 1984, Гъркович 1959) < *Albina* (< 1) римския когномен *Albinus*; 2) лат. *alba* – „бяла“ (форма за ж. р. от прил. име *albus*, 3 – „бял“) (Босанац 1984, Ковачев 1987)); **BG**: Руфина (Ковачев 1995); **SRB**: Руфина (Босанац 1984, Гъркович 1959) < *Rufina* (< 1) римския когномен *Rufinus* (Ковачев 1995); 2) лат. *rufa* – „червена; рижва, червенокоса“ (форма за ж. р. от прил. име *rufus*, 3 – „червен; риж, червенокос“) (Босанац 1984));

В. Български и сръбски женски антропони, изведени от неолатинско име с изходна етимология със значение „цвят“:

SRB: Кандида < *Candida* (< 1) мъжкото лично име *Candidus*; 2) лат. *candida* – „бяла, блестяща; белоснежна“ (форма за ж. р. от прил. име *candidus*, 3 – „бял, блестящ; белоснежен“) (Босанац 1984)).

Прави впечатление, че в сръбската антопонимна система се намират еквиваленти на всичките ексцерпирани латински имена.

Темата за езика на цветовете и цветовете в езика е едно от изначалните лингвистични търсения и продължава да бъде обект на интерес от страна на изследователите и до днес. Глобализацията и бързият и лесен обмен на информация в съвременната епоха спомагат за търсенето на универсални визуални послания, сред които е и това за „цвят“ (Кръстева 2010: 127).

Въздействието на цвета може да е:

- Психологическо – цветовете могат да предизвикат автоматично несъзнателни реакции и асоциации;
- Символично – предизвикано е от дългогодишно предаване на опита на различни поколения;
- Културно – различният начин на живот в различни култури обуславя различно въздействие на цветовете;
- Традиционно – то може да се обясни в исторически план;
- Креативно – цветовете получават нов смисъл.

Цветовете възбуждат различни усещания и асоциации, които се различават при отделните хора, но когато те принадлежат към един културен кръг, тогава се откриват големи прилики (Мец 2010: 157).

Символичният характер на цветовете е безспорен, но в различни културни кръгове символичната подредба на цветовете е различна, което е отражение на различния начин на живот (Мец 2010: 158).

Възприемането на цветовете се определя, от една страна, от обективни фактори, но от друга страна – и от опита на субекта, който стои в много тясна връзка с културните традиции. Вече беше споменато, че някои цветове и цветове комбинации предизвикват позитивни, а други – негативни реакции (Мец 2010: 159).

Вероятната причина за навлизането на разглежданите латински антропоними в съвременните българска и сръбска лична системи и тяхното запазване в тях и до днес се дължи на асоциирането им с т. нар. пожелателни и защитни имена, които се свързват с мистичните вярвания, свързани с избора и даването на лично име на новороденото.

II. Тематична класификация според етимологията на имената:

1. Антропоними от изходен апелатив със значение „бял“:

А. Мъжки антропоними: **SRB:** Албус; **BG:** Албин, **SRB:** Албин; **SRB:** Кандид;

Б. Женски антропоними: **BG:** Алба, **SRB:** Алба; **BG:** Албина, **SRB:** Албина; **SRB:** Кандида.

2. Антропоними от изходен апелатив със значение „черен“:

А. Мъжки антропоними: **SRB:** Нигер.

3. Антропоними от изходен апелатив със значение „пурпурен“:

А. Мъжки антропоними: **SRB:** Пурпур.

4. Антропоними от изходен апелатив със значение „червен“:

А. Мъжки антропоними: **BG:** Рубенс, **SRB:** Рувим;

Б. Женски антропоними: **BG:** Руфина, **SRB:** Руфина.

5. Антропоними от изходен апелатив със значение „зелен“:

А. Мъжки антропоними: **BG:** Вергилий/ Виргилий, **SRB:** Вергилије/ Виргилије.

6. Антропоними от изходен апелатив със значение „жълт; жълт/ кафяв“:

А. Мъжки антропоними: **SRB:** Флавије; **SRB:** Фулвије;

Б. Женски антропоними: **BG:** Флавия, **SRB:** Флавија; **SRB:** Фулвија.

7. Антропоними от изходен апелатив със значение „син“:

А. Мъжки антропоними: **SRB:** Ливије.

При употребата на лексемите за различните цветове в езика често се наблюдава метафоричен пренос. Метафоричен пренос е налице при употребата на прилагателното *черен* като прилагателно за подсилване. Той е свързан с екстралингвистичната същност на това цветообозначение, което назовава зоната с най-ниска яркост (светлота) в пространствената цветова диаграма, а известно е, че усещането за наситеност, плътност на цвета се увеличава с намаляване степента на осветеност на дадена повърхност. Ниската осветеност определя тъмни, мрачни цветове, чийто апогей е черният цвят. Така той се асоциира и с наситеност, интензивност на негативни емоционални и психологически състояния, неприятни сетивни усещания, осъдителни в морално отношение постъпки.

Традиционно черното се натоваарва с отрицателни смисли. Негативното емоционално-психологическо възприемане на черния цвят е свързано с неговите оптични свойства. Ниската или липсваща осветеност, която определя

усещането за черен цвят, нарушава едно от основните сетивни възприятия на човека – зрението (вкл. и цветното), и създава психологически дискомфорт, поражда усещане за несигурност и страх“ (Кръстева 2010: 129).

От друга страна, белият цвят може да се възприеме като „контрапункт на черния връху оста на яркост от тримерната диаграма на цветовете“. Той се характеризира също и с най-висока степен на наситеност (Кръстева 2010: 129). Мишел Пастуро нарича белия цвят „нулева степен на цвета“ (Кръстева 2010: 129).

Жълтото обикновено се свързва със соларното, а заедно със синьото – с изявения интелект и мъдрост. (Купър 1993: 233–234).

Зеленото се асоциира с възраждащата се природа, със сила напористост, необузданост (Кръстева 2010: 130).

Пурпурното и червеното се възприемат от представителите на почти всички култури като един от символите на царската власт (Купър 1993: 234–235).

Както вече бе споменато по-горе, при навлизането на латинските антропоними в двете славянски системи вероятно е направена връзка с функцията на личното име като защитно или пожелателно, което се свързва със старите народни вярвания и за тълкуване на мистичните функции на личното име.

Вероятно направените асоциации, базирани, разбира се, върху дълбоката културологична символика, съдържаща се в лексемите, със значение „цвят“, на местна почва са асоциирани с външните физически качества на човека, на когото името е дадено – черното и бялото, с тъмен или светъл цвят на кожата, жълтото, със светлата коса, синьото, със светлия цвят на очите, червеното и пурпурното, с червенината по страните на лицето (като знак за добро здраве и жизнен тонус).

III. Класификация според канонизацията на имената:

1. Мъжки антропоними:

А. Имена на светци, канонизирани от Католическата църква: *Vergilius/Virgilius*;

Б. Имена на светци, канонизирани и от Православната, и от Католическата църква: *Albinus, Candidus, Flavius, Livius, Niger, Rubens*;

2. Женски антропоними:

А. Имена на светци, канонизирани и от Православната, и от Католическата църква: *Albina, Candida, Flavia, Rufina*;

От разглежданите мъжки антропоними, следните имена на светци са част от църковните канонични списъци *Albus, Fulvius, Purpureo*, а от женските – *Alba, Fulvia*.

При включването на имената в упоменатите по-горе официални канонични списъци тяхната етимология започва да се свързва със символите на вярата. Например пролетната зеленина започва да се свързва със безсмъртието

и на Св. Троица; синьото – с небето и Божествената истина; червеното се превръща в олицетворение на мъченичеството (Купър 1993: 233–235) и др.

В заключение бихме искали да обърнем внимание на лексикалната, ономастичната и културологичната важност на личните имена с рядка или единична употреба. Въпреки че обикновено се възприемат като архаични, немодерни, непристижни и дори обидни (поради ниската езикова компетентност на определящия ги като такива), те са носители на родова и национална памет и съдържат в себе си множество пластове на човешкото познание. И точно поради тези причини заслужават също да бъдат, и то често, обект на научен интерес. Споменатата многопластовост на съдържащата се в тях информация позволява изследванията да бъдат от разнообразни перспективи.

БИБЛИОГРАФИЯ

Войнов, Милев 1990: Войнов, М., Милев, Ал. *Латинско-български речник*. София: Наука и изкуство.// **Voynov, Milev 1990:** Voynov, M., Milev, Al. *Latinsko-balgarski rechnik*. Sofia: Nauka i izkustvo.

Гърковић 1966: Грковић, М. *Речник личних имена код Срба*. Београд: Вук Караџић.// **Garkovich 1966:** Grkovich, M. *Rechnik lichnih imena kod Srba*. Beograd: Vuk Karadzich.

Дойчинович 2010: Дојчиновић, Б. *Књига имена (водич за будуће родитеље и кумове)*. Београд: Креативни центар.// **Doychinovich 2010:** Doychinovich, B. *Knjiga imena (vodich za buduche roditelje i kumove)*. Beograd: Kreativni tzentar.

Илчев 1959: Илчев, Ст. *Речник на личните и фамилните имена у българите*. София: Издателство на БАН.// **Ilchev 1959:** Ilchev, St. *Rechnik na lichnite i familnite imena u balgarite*. Sofia: Izdatelstvo na BAN.

Ковачев 1987: Ковачев, Н. П. *Честотно-тълковен речник на личните имена у българите*. София: Д-р Петър Берон.// **Kovachev 1987:** Kovachev, N. P. *Chestotno-talkoven rechnik na lichnite imena u balgarite*. Sofia: D-r Petar Beron.

Ковачев 1995: Ковачев, Н. *Честотно-etimологичен речник на личните имена в съвременната българска антропонимия*. Велико Търново: Пик.// **Kovachev 1995:** Kovachev, N. *Chestotno-etimologichen rechnik na lichnite imena v savremennata balgarska antroponimiya*. Veliko Tarnovo: Pik.

Кол, Ранчич 2011: Кол, П., Ранчић, А. *Именар – лексикон српских имена*. Београд: Јован.// **Kol, Ranchich 2011:** Kol, P., Ranchich, A. *Imenar – leksikon srpskih imena*. Beograd: Yovan.

Кръстева 2010: Кръстева, Ж. *Игра на цветовете в устойчиви словосъчетания на български и френски език – за една специфична употреба на прилагателното за цвят. Езици и култури в диалог. Традиции. Приемственост. Новаторство. Сборник от конференция, посветена на 120-годишната история на преподаването на класически и нови филологии в Софийски университет „Св. Климент Охридски“*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 127–131.// **Krasteva 2010:** Krasteva, Zh. *Igra na tzvetovete v ustoychivi slovosachetaniya na balgarski i frenski ezik – za edna spetzifichna upotreba na prilagatelnoto za tzvyat. Ezitzi i kulturi v dialog. Traditzii. Priemstvenost. Novatorstvo. Sbornik ot konferentziya, posvetena na 120-godishnata istoriya na prepodavaneto na klasicheski i novi filologii v Sofiyski universitet „Sv. Kliment Ohridski“*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 127–131.

Купър 1993: Купър, Дж. К. *Илюстрирана енциклопедия на традиционните символи*. София: Издателство „Петър Берон“././ **Kupar 1993:** Kupar, Dzh. K. *Ilyustrovana entziklopediya na traditziionnite simvoli*. Sofia: Izdatelstvo “Petar Beron”.

Мец 2010: Мец, Д. Езикът на цветовете. Емпирично изследване на цветовете асоциации. *Езици и култури в диалог. Традиции. Приемственост. Новаторство. Сборник от конференция, посветена на 120-годишната история на преподаването на класически и нови филологии в Софийски университет „Св. Климент Охридски“*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 157–165././

Metz 2010: Metz, D. Ezikat na tzvetovete. Empirichno izsledvane na tzvetovite asotziatii. *Eziti i kulturi v dialog. Traditzii. Priemstvenost. Novatorstvo. Sbornik ot konferentziya, posvetena na 120-godishnata istoriya na prepodavaneto na klasicheski i novi filologii v Sofiyski universitet “Sv. Kliment Ohridski”*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 157–165.

Bosanac 1984: Bosanac, M. *Prosvjetin imenoslov*. Zagreb: Prosvjeta, 1984.